

## שמוש מושכל במחשב

### א. מבוא

המחשב הוא כלי רב עוצמה ורב סיכון בחקר ובלימוד המשנה והתלמוד. הנגישות, המהירות והדיוק הם יתרונות עצומים ללומד בן המאה ה-21, אולם 'אליה וקוץ בה'. גודש מידע, אי רלוונטיות וחוסר הבנה בסיסית של מקור השאלות (בפרויקט השו"ת לדוגמה) יכולים להיות בעוכרי המחפש עד כדי ביטול הכדאיות של שימוש במחשב בכלל. 'השיטה המחודשת' ממליצה על צורות יישום שונות שאין בהם 'סכנה'. השמוש במחשב כאמצעי חיפוש של מקורות על פי 'מלות מפתח' חייב להיות מושכל ורק לאחר רכישת הידע הבסיסי ההכרחי להבחנה בין המקורות השונים.

להלן דוגמאות מעשיות לשימוש מושכל לנ"ל:

- (1) ברור זהות היחכמים שבמשנה באמצעות השאלתא בתלמוד הבבלי: "מאן חכמים".
- (2) ברור הזהות של 'המוסרים' לשתי דעות שוות במשנה, באמצעות השאלתא בתלמוד הבבלי: "חכמים היינו – x".
- (3) איפיוני הדיוק: "טעמא... הא", **כפתיח** של הסוגיא האמוראית למשנה באמצעות השאלתא המתוחכמת: "גמ'. טעמא... הא".
- (4) ברור ההגדרה היישומית ל'קביעה נורמטיבית' לא ברורה כגון: "לא יגע בהן", באמצעות בחינת היקריותה במקורות שונים.
- (5) 'מציאת' מקורות מקבילים באמצעות 'מלות מפתח' שבמשנה.

הדיון בתוצרי החיפוש של המחשב כגון אלו המוזכרים לעיל, שאינם נדונם בסוגיא הבבלי, מצוי בעיקר בספרות הראשונים והאחרונים שהרחיבו את 'גבולות הגיזרה' של הסוגיא האמוראית על בסיס היכרותם העמוקה את אוקינוס התלמוד.

### ב. בחינת 'מונחים' בראייה כלל תלמודית, דוגמאות

1. **תלמוד בבלי מסכת עירובין דף פג עמוד א**  
יהודה ורבי יוסי, אבל חכמים אומרים: כביצה ומחצה שוחקות. ומאן חכמים - רבי יוחנן בן ברוקה. פשיטא! - שוחקות אתא לאשמועינן.
2. **תלמוד בבלי מסכת תענית דף ו עמוד א**  
ומלקוש בניסן, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: יורה בכסליו. מאן חכמים? - אמר רב חסדא: רבי יוסי היא. דתניא: איזו היא רביעה ראשונה?
3. **תלמוד בבלי מסכת תענית דף כו עמוד ב**  
ומוסף - יש בהן נשיאת כפים, מנחה ונעילה - אין בהן נשיאת כפים. מאן חכמים - רבי יהודה היא. דתניא: שחרית ומוסף, מנחה ונעילה, כולן יש בהן....

**ג. להלן דוגמה 'מקומית' למשמעות היוצאת מן הדיון בביטוי 'מאן חכמים': במסגרת הדיון  
בברייתא הבאה:**

**תלמוד בבלי מסכת יבמות דף עמוד א**

ת"ר: גר שמל ולא טבל - ר"א אומר: הרי זה גר, שכן מצינו באבותינו, שמלו ולא טבלו; טבל ולא מל  
- ר' יהושע אומר: הרי זה גר, שכן מצינו באמהות, שטבלו ולא מלו; וחכמים אומרים: טבל ולא מל,  
מל ולא טבל - אין גר, עד שימול ויטבול.

'חכמים' בברייתא זו סבורים שיש צורך גם בטבילה וגם במילה. בהמשך אומרת הגמרא: "אמר חייא בר  
אבא אמר יוחנן: לעולם אינו גר עד שימול ויטבול", ומיד היא שואלת? פשיטא! יחיד ורבים הלכה כרבים!  
תשובת הגמרא: "מאן 'חכמים'? רבי יוסי! כלומר: זו אינה מחלוקת בין רבים ויחיד המייתרת את דברי רבי  
יוחנן, אלא מחלוקת של 'יחיד' מול 'יחידים'. רבי יוחנן באמצעות אמירתו, רצה לומר בפארפרזה: על אף  
ש'חכמים' הוא רבי יוסי, וזו נראית כדעת יחיד, הלכה כמותו. לולא נחשף שמו של רבי יוסי כעומד אחר  
המונח 'חכמים' לא היו דבריו של רבי יוחנן מובנים. אין כאן ניסיון להתחקות אחר משמעות המונח עצמו,  
קרי, אחר כוונתו של רבי, אלא אחר משמעות יישומית מקומית בלבד.

**ד. מקורות מקבילים**

**ה. המשמעות של מושג/מונח מתוך הקונטקסט שבמופעי**

פעמים, מושג/מונח או 'סתם' ביטוי במשנה יכול דרך מופעיו להאיר צדדים שונים בהבנת המשנה. תובנה זו  
נזרת מעיקרון 'הדווקאות' שלפיו, לא רק הביטויים 'המשפטיים' נבחרו באופן דווקאי על ידי רבי ובית  
הוועד שלו, אלא אף ביטויים 'תמימים' נבחרו/נוסחו באופן 'דווקאי' כדי להתאימן לשאר המופעים בקבצים  
השונים, מה שניתן אולי לכנות בשם - 'קורולציה מושגית'.

**דוגמה לבחינת ה'קביעה' - 'לא יגע'**

**משנה מסכת בבא מציעא פרק ב**

[ג] מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרין או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן. מצא  
כלי באשפה אם מכוסה לא יגע בו, אם מגולה נוטל ומכריז. מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו מצא  
בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו, מחציו ולפנים של בעל הבית, אם היה משכירו לאחרים אפילו בתוך  
הבית, הרי אלו שלו:

**משנה מסכת בבא מציעא פרק ב**

מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן אבל לא ילימוד בהן בתחלה  
ולא יקרא אחר עמו. מצא כסות, מנערה אחת לשלשים יום ושוטחה לצרכה אבל לא לכבודו כלי כסף  
וכלי נחושת משתמש בהן לצרכן אבל לא לשחקן. כלי זהב וכלי זכוכית לא יגע בהן עד שיבא אליהו.  
מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול, הרי זה לא יטול:

**משנה מסכת בבא מציעא פרק ג**

[ו] המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודין **לא יגע בהן**. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרן בפני בית דין מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים.

#### **תוספתא מסכת בבא מציעא (ליברמן) פרק ג**

המפקיד פירות אצל חבירו אפ"י הן אובדין **לא יגע בהן**, לפיכך, בעל הבית עושה אותן תרומה ומעשרות על מקום אחר. רבן שמעון בן גמליאל אומ': באובדין ימכור בפני בית דין מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים.

#### **תוספתא מסכת בבא מציעא (ליברמן) פרק ג**

המפקיד פירות אצל חבירו והרקיבו יין והחמיץ שמן והבאיש אפ"י הן אובדין **לא יגע בהן**, דברי ר' מאיר. וחכמים אומ': עושה אותן דמים בבית דין, מוכרן לאחרים ואין מוכרן לעצמו.

הביטוי '**לא יגע**' משמש כ'קביעה נורמטיבית' בסדרה של 'מקרים' במסכת בבא-מציעא. 'המקרים' מתייחסים לפקדון או לאבידה שנמצאה. נציג את המקרים הנ"ל:

(1) "מצא אחר הגפה... גוזלות מקושרין.... הרי זה **לא יגע בהן**"

(2) "מצא כלי באשפה אם מכוסה **לא יגע בו**"

(3) "כלי זהב וכלי זכוכית **לא יגע בהן** עד שיבא אליהו"

(4) "המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודין **לא יגע בהן**"

#### **ו. אישים וביוגרפיה**

המחשב בצרף תוכנה מתאימה (כדוגמת פרויקט השו"ת), הינו כלי מעולה לבניית תמונה ביוגרפית של דמות מן התנאים ו/או האמוראים. האפשרות לצבור מידע על הדמות מכל כך הרבה מקורות בלחיצת כפתור אחת הינה אפשרות מלהיבה. פעמים, משליכים המקורות זה על זה בבחינת 'עניים דברי תורה במקום אחד ועשירים במקום אחר'. הדבר אמור במיוחד על משנתנו שבה כמעט אין 'הרחבות' כלשהן על דמויות התנאים אלא תוכן דבריהם בלבד. להלן דוגמה מבהירה:

#### **משנה מסכת בבא מציעא פרק ז**

אוכל פועל קישות אפילו בדינר וכותבת אפילו בדינר. ר' אלעזר חסמא אומר: לא יאכל פועל יתר על שכרו, וחכמים מתירין, אבל מלמדין את האדם שלא יהא רעבתן ויהא סותם את הפתח בפניו.

#### **תוספתא מסכת בבא מציעא (ליברמן) פרק ח**

אוכל פועל עד שלא יתחיל במלאכה אשכל אפ"י בדינר וקישות אפ"י בדינר וכותבת אפ"י בטריסית. משם ר' לעזר חסמא אמרו: לא יאכל פועל יתר על שכרו וחכמים מתירין.

#### **תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ג עמוד א**

תנו רבנן: מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: תלמידך אנו, ומימך אנו שותין.

אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה? - שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. - ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקהל. - ומה דרש בה? (דברים ל"א) הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללימוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאייהן.

אמר להם: מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני!

### **תלמוד בבלי מסכת הוריות דף י עמוד א**

כי הא דר' גמליאל ורבי יהושע הוו אזלי בספינתא, בהדי דר' גמליאל הוה פיתא, בהדי רבי יהושע הוה פיתא וסולתא, שלים פיתיה דר' גמליאל סמך אסולתיה דרבי יהושע.

אמר ליה: מי הוה ידעת דהוה לך עכובא כולי האי דאיתית סולתא?

אמר ליה: כוכב אחד לשבעים שנה עולה ומתעה את (הספינות) [הספינים], ואמרת: שמא יעלה ויתעה [אותנו]

אמר ליה: כל כך בידך ואתה עולה בספינה?

א"ל: עד שאתה תמה עלי, תמה על שני תלמידים שיש לך ביבשה, רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגדא, שידועין לשער כמה טפות יש בים, ואין להם פת לאכול ולא בגד ללבוש!

נתן דעתו להושיבם בראש.

### **ז. חיפושם 'מתוחכמים'**

#### **תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כא עמוד ב**

גמ'. **טעמא דקפצו, הא נפלו - פטור, אלמא קסבר:** תחלתו בפשיעה וסופו באונס - פטור. תניא נמי הכי: הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים - משלם נזק שלם, נפלו - פטורין. הניחא למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס - פטור, אלא למ"ד חייב מאי איכא למימר? כגון דמקרבי כלים לגבי כותל, דכי קפצי בקפיצה לא נפלי עלייהו, ואפילו תחלתו בפשיעה ליכא. אמר רב זביד משמיה דרבא: פעמים שאפילו נפלו נמי חייב, משכחת

#### **תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף מז עמוד ב**

גמ'. **טעמא דשלא ברשות, הא ברשות - לא מיחייב בעל קדירות** בנזקי בהמתו דבעל חצר, ולא אמרינן קבולי קביל בעל קדירות נטירותא דבהמתו דבעל חצר, מני? רבי היא, דאמר: כל בסתמא לא קביל עליה נטירותא; אימא סיפא: אם הכניס ברשות - בעל חצר חייב, אתאן לרבנן, דאמרי: בסתמא נמי קבולי קביל עליה נטירותא! ותו, רבי אומר: בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור; רישא וסיפא רבי, ומציעתא רבנן? אמר ר' זירא: